

Bağımsızlığının 25. Yılında Kazakistan

Yrd. Doç. Dr. Serdar YILMAZ

İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yüzölçümü açısından Türkiye'nin dört katına fakat ancak beşte biri oranında nüfusa sahip olan Kazakistan, yer altı ve yer üstü (petrol, gaz, kömür, uranyum, altın, gümüş, çinko, bakır, vb) doğal kaynakların çoğunu topraklarında barındırması, izlediği çok yönlü politika ile Rusya ve Çin gibi iki süper güç arasında yer alıp bu iki ülke ile dengeleyici politikalar izlemesi, Amerika'nın çıkar mücadelesinin odak noktası olması ve bu durumu istikrarlı ve başarılı bir şekilde kontrol etmesiyle büyük takdir toplamıştır. Bozkırın hırçın ve aceleci mantığı, Batı'nın rasyonel ve kılı kırk yaran mantığı ile önceleri çatışsa da zamanla ortak bir tercihte birleşmiştir. Nitekim ülkenin başkenti Astana (dünyanın en genç başkentlerinden biri), Kazakistan'ın modern, zengin ve güçlü bir ülke olma tercihinin en büyük yansıması olmuştur. Bağımsızlıktan sonra ülkenin çektiği yabancı yatırım, yaşanan büyüme hızı, ülke lideri Nursultan Nazarbayev'in Sovyetler Birliği'nden kalan nükleer silahları aşamalı olarak ülke topraklarının dışına çıkararak barışçıl politikalar izlemesi tüm bunların bir sonucu niteliğindedir. Jeopolitik konumu, yeni ve geniş bir pazar oluşu, çok zengin hammadde kaynaklarına sahip olması ve Avrupa ve Asya kıtasını birbirine bağlayan yol üzerinde bulunmasıyla Kazakistan, son dönem uluslararası ilişkiler çalışmalarında ve uluslararası sistemin işleyişine dair öngörülerde üzerinde en fazla durulan ülkelerden biri haline gelmiştir.

1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra ulusal anayasasını kabul eden, ülkenin bekası, gelişimi, modernizasyonu ve uluslararası arena ile olan entegrasyonu için anayasasına uygun yasaları çıkartan, ülkenin bağımsızlık ile beraber kurucu lideri (El Bası) olan Nursultan Nazarbayev'e özel bir statü atfederek ülkenin siyasal sistemini dönüştüren ve yeni bir devlet yapılanması oluşturan Kazakistan, hem ulusal hem uluslararası baskıları bertaraf etmek hem de serbest piyasaya geçiş, Batı temelli teknolojik ve mali desteğin sağlanması, demokratikleşme ve modernizasyon yolunda ülkedeki rejimin konsolidasyonunu gerçekleştirmek için önemli gelişmelerin altına imza atmıştır.

Ülkede yapılan seçimler, mevcut siyasal partiler ve önemli bir iç yapı faktörü olan medya ve kamuoyu konularında özgürlükçü ve katılıma dayalı çoğulcu temelde çeşitli reformlar yapılmış, parlamentonun imtiyazları arttırılmış, siyasal partilerin ve STK'ların rolleri güçlendirilmiş, Adem-i merkezîyetçilik (devlet merkezinin gücünü azaltarak yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması) konusuna özel önem verilmiş, ülke içerisinde yaşayan birçok etnisiteye mensup vatandaşlar arasındaki uyumu pekiştirmek için dünyada eşi benzeri olmayan Kazakistan Halklar Asamblesi'nin rolü güçlendirilmiş ve bu vesile ile demokratikleşme ve ülkenin modernizasyonu konularında ciddi mesafeler kat edilmiştir. Bölgesel ve küresel örgütlere üye olarak dünyayı ilgilendiren konularda söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi olan Kazakistan, bir ayağının Asya diğer ayağının Avrupa'da olması hasebiyle BM, Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı, Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı, Avrasya Ekonomik Birliği ve Şanghay İşbirliği Örgütü gibi önemli kuruluşlara üyedir.

Rusya ile Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü ve NATO ile Barış İçin İşbirliği Örgütü'nde ortaklaşa çalışan Kazakistan, bir taraftan Türk dünyası (TÜRKPA üyesi, 2017 Türk Dünyası Kültür Başkent'inin Türkistan olması) ile yakın ilişkiler içerisinde. Diğer taraftan ise İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye olarak İslam dünyası ile ülkede düzenli olarak gerçekleştirilen Semavi ve Geleneksel Dinler Kongresi gibi ortak projeler gerçekleştirmektedir. 2017 yılında EXPO-2017'yi başkent Astana'da yapacak olan Kazakistan için uluslararası camiada gerçekleştirilen en önemli başarılarından biri de 28 Haziran 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler 2017-2018 Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmiş olmasıdır.

Kazakistan, periferindeki ülkelere kıyasla iç savaşların ve renkli devrimlerin gerçekleşmediği, komşular ile sınır sorunları halledildikten sonra hiçbir problemin yaşanmadığı, Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in izlediği çok yönlü, uzlaşmaya ve karşılıklı güvene dayanan dış politika ve uluslararası sistem ile olan yakın ilişki ve uyumu sayesinde gerek bölgesel gerek küresel çapta sözü dinlenen ve işbirliği yapılmak istenen bir ülke konumuna yükselmiştir. Bu anlamda, Karaganda demir-çelik tesislerinde çelik ustası olarak çalışma hayatına atılan ve daha sonra Karaganda Teknik (Yüksek Metalürji) Enstitüsünde tahsilini tamamlayıp metalürji mühendisi olarak başladığı siyasi kariyerinde başarı basamaklarını aklı ve üstün gayretiyle birer birer çıkan Nursultan Nazarbayev'in bu başarıdaki temel rolünün hakkını vermek gereklidir. "Kazakları ancak Kazaklar yönetir" sloganıyla başlayan ve daha sonra Sovyetler Birliği'nin dağılmasının fitilini ateşleyen 18 Aralık 1986 Jeltoksan (Aralık) olaylarından sonra Kazak halkının güvenini kazanan Nazarbayev, 24 Nisan 1990 tarihinde ülkenin cumhurbaşkanı olarak atanmış, ertesini yıl ülkenin seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olmuştur. Daha sonra 1995, 1999, 2005, 2011 ve 2015 yıllarında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinden de zaferle ayrılan Nazarbayev, bu görevini 25 yıldır kesintisiz olarak sürdürmektedir.

Nazarbayev, uluslaşma ve devletleşme süreçlerinde ülkenin yaşadığı sorunlara çözüm bulması, olası etnik çatışmaları önlemesi, önemli bir düzeyde ekonomik refah gerçekleştirmesi, uluslararası arenada tanınırlık sağlaması ve ulusal bütünlüğü pekiştirmesi açısından başarılı, pragmatik, karizmatik ve güvenilir bir liderdir. Kazakistan, Nazarbayev'in önderliğinde modern bir hayatı kendi öz geleneklerini yaşatarak yaşayan, farklı dinlere ve etnik gruplara mensup insanların ülkede barış içinde yaşadığı bir ülke hâline gelmiştir. Nazarbayev, sosyalist ekonomi modelinden serbest piyasa ekonomisine başarıyla geçiş yapan, dünya toplumuna hızla uyum sağlayan ve otoriter olmakla eleştirilen bir rejimin şemsiyesi altında önce ekonomi sonra demokrasi diyerek ülke gerçeklerini göz ardı etmeyen bir Kazak modelinin uygulayıcısı olmuştur.

Unutulmaması gereken en önemli nokta Kazakistan'ın bağımsız bir ülke olarak sadece 25 yaşında olduğu realitesidir. Nazarbayev sonrası bazı olumsuz değerlendirmeler yapılsa da mevcut rejimin ilerleyen yıllarda özellikle demokratikleşme ve uluslararası sisteme daha fazla eklemlenmesi yönünde geliştireceğine ve Kazakistan'ın Orta Asya'nın yeni demokrasi adası olacağını söylemek mümkündür. Kazakistan yönetiminin ülkenin kalkınması ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşması yolundaki en önemli avantajlarından birisi ülkeye tüm kalbiyle sevgi duyan, ülke liderine inanan ve ona saygı duyan Kazak diasporasının varlığıdır. Bir diğeri ise özgün ve özgür düşünebilen, düşündüğünü paylaşabilen, üreten, hayal gücü olan, devlet tarafından desteklenen (Bolaşak Eğitim Programı), öğrenmede sınır tanımayan, önce

kendi kültürünü ve tarihini öğrenen, topluma ve dünyaya faydalı olmak isteyen genç nesillere sahip olmasıdır. Dolayısıyla, Kazakistan Cumhuriyeti ve Kazak halkının geleceği kalp-akıl, madde-mana birlikteliği sağlanarak yüksek ahlaklı, alışkan, yaşadığı devrin gerisinde kalmamış, vatansever ve diğer milletlere hoşgrl olabilme erdemine sahip adalet duygusuyla yetişen nesiller sayesinde garanti altına alınacaktır.

Kaynak: Serdar YILMAZ, Kazakistan'ın Türkiye Politikası: İç Yapı, Söylem, Dış Politika ve Lider Etkeni, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016.